

De band die niet kwam

Ophef in Berlijn rond de Rolling Stones

De Koude Oorlog was in Berlijn niet alleen zichtbaar op politiek of economisch vlak. Juist cultureel werd het Oost-Westconflict vaak voelbaar, bijvoorbeeld op het gebied van mode en muziek. Jeugdculturen werden gevormd door de deling van de stad en gaven deze op hun beurt een gezicht.

Krijn Thijs is historicus en wetenschappelijk medewerker bij het Duitsland Instituut in Amsterdam.

Voor West-Berlijn ontwikkelde allerlei eigen subculturen, die bepaald werden door de Muur en de nabijheid van de onvrije DDR. Het halve stadseilandje was eerst een dappere 'outpost' vol geallieerde soldaten, die eigen radiostations met hippe muziek meebrachten. Later, toen het rode gevaar wel geweken was, werd West-Berlijn een broeinest van protest, escapisme en culturele innovatie. Punk, krakers, autonomen, vroege techno – alles floreerde in de schaduw van de Muur. Van Lou Reed en David Bowie tot Iggy Pop en Nick Cave, ze brachten allemaal een periode in West-Berlijn door, meer of minder creatief, meer of minder excessief.

De Berlijnse popgeschiedenis was tot het einde toe vervlocht

ten met de situatie van de deling. In de jaren tachtig vonden bijvoorbeeld enkele grote rockconcerten plaats op het veld voor de lege Rijksdag. Dan werd de muziek vaak bewust ook naar achteren geprojecteerd, zodat de Oost-Berlijnse jeugd kon meegenieten. In 1987 leidde dit op de tonen van Bowie, de Eurythmics en Genesis tot serieuze rellen achter de Muur aan de Brandenburger Tor. Op Unter den Linden vlogen stenen en scandeerde de jeugd voor het eerst: 'Die Mauer muss weg.' De Volkspolizei kon de plotselinge escalatie niet aan en kwam met hard geweld zeer negatief in het (westerse) nieuws – dat ook in Oost-Duitsland gekeken werd. Om de pijn te verzachten nodigde het DDR-regime vervolgens Bob Dylan en zelfs Bruce

Springsteen uit voor concerten in Oost-Berlijn – wat in 1988 leidde tot een rage van zelfgemaakte T-shirts *Born in the USA* en *Born in the GDR*. Ook twee jaar later, toen de Muur gevallen was, markeerde een groot concert deze gebeurtenis: Roger Waters van Pink Floyd organiseerde in het vrije grensgebied in 1990 een legendarische opvoering van *The Wall*.

Het concert dat niet plaatsvond

Maar het meest merkwaardige verhaal in deze context gaat toch over een concert dat nooit heeft plaatsgevonden, een generatie eerder. Het verhaal doet tot op de dag van vandaag de ronde in Oost-Berlijnse kringen-op-leeftijd: ooit speelden de Rolling Stones een concert op het dak van een flat, direct aan de Muur, speciaal voor de jeugd van Oost-Berlijn.

Het was als een spectaculair nieuwtje begonnen en was niet ongeloofwaardig: op 7 oktober 1969, de twintigste verjaardag van de DDR, zouden de Rolling Stones een concert geven in West-Berlijn. Vanwege het DDR-jubileum zouden ze op het dak van het hoge Springer-Haus spelen, pal voor de Muur en gericht aan de opgesloten fans in de DDR. Zo was het eind september 1969 te horen geweest op een Amerikaans-Berlijns radiostation (RIAS), eigenlijk bedoeld voor de geallieerde soldaten in de stad, maar vooral populair bij tieners in West- en ook in Oost-Berlijn. Het gerucht miste

Vol verwachting hangen groepjes DDR-jongeren rond bij het grensgebied in Oost-Berlijn, met op de achtergrond het Springer-gebouw in West-Berlijn, 7 oktober 1969. Foto: Bernd Woick.

Een gearresteerde Oost-Berlijnse fan van de Rolling Stones, 1969. Bron: Stasi Mediathek.

Vervuilde muziek

Waar de socialistische DDR zich opmaakte voor een officieel staatsfeest, met geboende straten, vlaggen en parades – en bijvoorbeeld de net geopende Fernsehturm in Oost-Berlijn – daar registreerde de Stasi steeds meer activiteiten onder het dwarse gedeelte van de Oost-Duitse jeugd. Overall maakten kleine groepjes zich op om op 7 oktober 1969 naar Berlijn af te reizen. Niet om de DDR te vieren, maar om deze zeldzame kans om de fameuze Rolling Stones in levenden lijve te zien. De geheime dienst wist zelf niet goed of het gerucht waar was of niet. Wel draaide de Stasi uren om het terrein tegenover het Springergebouw van tevoren af te zetten, en om DDR-jongeren die er ‘decadent’ uitzagen – jeans, leren jassen, (ietsje) langere haren – in het oog te houden. Het was tenslotte bepaald niet de bedoeling dat de streng opgezette staatsverjaardag zou worden vervuild met westerse muziek en verwilderde jongelui. En Stones of geen Stones, de hordes ongekamde jongeren uit stad en land waren bedreigend genoeg voor het officiële imago van de voorbeeldige socialistische *Hauptstadt der DDR*.

De dag van de waarheid

En zo gebeurde het inderdaad, op 7 oktober 1969. Terwijl de feestelijkheden in de versierde Karl-Marx-Allee van start gingen, begeleid door duizenden in het gelid staande partij-jongeren in blauwe hemden, doken elders in hoofdstad steeds opnieuw kleine groepjes Stones-fans op. In groten getale waren zij uit alle DDR-provincies op weg naar de Leipziger Strasse en het open veldje tegenover het Springergebouw. Die dag kon de gefrustreerde Volkspolizei in Oost-Berlijn slechts met mate optreden tegen iedereen die er ‘anders’ uitzag, vanwege de grote feestdag met veel internationaal bezoek. Vergeefs was vooral gepoogd om jeugdreizen naar

het verre Berlijn te ontmoedigen en opvallende jongeren al in de treinen en op stations te onderscheppen. Uiteindelijk werd de U-Bahn zelfs tijdelijk stilgelegd. Maar de aantrekkingskracht van de Britse band was onweerstaanbaar. Onophoudelijk trokken de groepjes verder, niet onder de indruk van politiehonden en *Absperrungen*. Enkele honderden jongeren bereikten vol spanning de beloofde plek aan de Muur. En terwijl Oost-Berlijn kookte, gebeurde ertegenover bij het Springergebouw... helemaal niets.

‘Overall maakten kleine groepjes zich op om naar Berlijn af te reizen; niet om de DDR te vieren, maar om de fameuze Rolling Stones te zien’

De stemming sloeg pas echt om, toen ’s avonds bleek dat er geen concert was en ook niet ging komen. De jongeren riepen om de Stones en begonnen met politieke leuzen. De Volkspolizei veegde het gebied nu hardhandig leeg. Bijna vierhonderd jongeren werden gearresteerd. De jeugd bleef met een grote kater achter.

De gebeurtenissen werden een symbool van de onbereikbaarheid van westerse muziek in de DDR. Het verhaal kreeg mythische afmetingen. Steeds opnieuw dook het op in literatuur en songteksten van de Oost-Duitse underground. Decennia later bleek dat de RIAS-radiomaker het verhaal zelfverzonnen had, gewoon om de DDR te zieken. Uiteindelijk was het zo groot geworden dat het begeerde Rolling Stones-concert tot op de dag van vandaag onvergetelijk is gebleven.¹ ■

1 In augustus 1990 traden de Rolling Stones alsnog op in Oost-Berlijn. Maar toen, twee maanden voor de Duitse Eenwording, was de DDR in feite al opgeheven.

zijn uitwerking niet. Razendsnel ging het rond onder jongeren in de DDR, hongerig naar de nauwelijks bereikbare beat, pop en rock-'n-roll uit Engeland en Amerika. Binnen de kortste keren was het geplande concert ook in de verste uithoeken van de DDR bekend. Op honderden kilometers van Oost-Berlijn onderschepte de geheime dienst Stasi zelfgemaakte flyers, die plaats en datum doorgaven.

Zie voor de CSE-examenstof Duitsland de bundel: **Krijn Thijs (red.), Duitsland 1918-1991. Twintig venteren op een bewogen eeuw. Speciale editie voor het onderwijs** (Amsterdam: Boom Uitgevers/DIA 2021), verkrijgbaar via het Duitsland Instituut Amsterdam.